

Michał Kabata

Jan Detko (31 stycznia 1931 - 24
października 1979)

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 71/2, 405-407

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

V. K R O N I K A

Z M A R L I

Pamiętnik Literacki LXXI, 1980, z. 2
PL ISSN 0031-0514

JAN DETKO

(31 stycznia 1931 — 24 października 1979)

W październiku 1979 zmarł w Warszawie profesor doktor habilitowany Jan Detko, dziekan Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Urodzony w 1931 r. w Kamionce początki życiowej i naukowej drogi przeżył w trudach i żmudnej pracy, właściwych temu — dorastającemu w czas wojny i kształcącemu się bezpośrednio po niej — pokoleniu. Studiował polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim i tu także, po uzyskaniu magisterium, rozpoczął w 1955 r. pracę dydaktyczną i naukową. W warszawskim środowisku akademickim zdobywał też kolejne tytuły naukowe: doktora w 1964, doktora habilitowanego w 1968 i profesora nadzwyczajnego w 1976 roku. Nie urodzeniem, ale wyborem związany z Warszawą i jej uniwersytetem, temu miastu poświęcił wiele swych naukowych zainteresowań, stając się jednym z najwybitniejszych i najwytrwalszych badaczy epoki postyczeniowej, autorem cenionych studiów i monografii poświęconych pisarzom i problemom artystycznym literatury pozytywizmu.

Pierwsza praca naukowa Jana Detki — teza doktorska opublikowana pt. *Eliza Orzeszkowa wobec tradycji narodowowyzwoleńczych. (Zarys monograficzny)* (1965) — przyniosła od razu nowatorską, niezwykle interesującą analizę i interpretację dorobku autorki *Gloria victis* pod kątem politycznych, moralnych i społecznych związków pisarki z tradycjami powstańczymi i demokratycznymi, zwłaszcza zaś z powstaniem styczniowym.

Dociekliwość i cierpliwość badawczą, talent interpretacyjny i wrażliwość naukową wobec istotnych, choć nie zawsze docenianych przejawów życia artystycznego epoki postyczeniowej ujawnił Jan Detko jeszcze wszechstronniej w swej kolejnej pracy zatytułowanej *Antoni Sygietyński. Estetyk i krytyk* (1971), na której podstawie uzyskał stopień doktora habilitowanego. Była to pierwsza tak pełna i wyczerpująca monografia programu estetycznego i działalności krytycznej Sygietyńskiego, jednego z najwybitniejszych przedstawicieli polskiego naturalizmu i myśli estetycznej drugiej połowy XIX wieku. Poglądy Sygietyńskiego zostały tu zaprezentowane na szerokim tle europejskich koncepcji artystycznych, z licznymi odwołaniami do Taine'a, Flauberta, Zoli i innych twórców oraz teoretyków naturalizmu we Francji. Przy tej okazji za-

demonstrował Detko świetną znajomość współczesnych kierunków i osiągnięć badawczych, zarówno polskich jak i europejskich, rzeczowość i odpowiedzialność w ich wykorzystaniu oraz umiar i takt w formułowaniu sądów wartościujących.

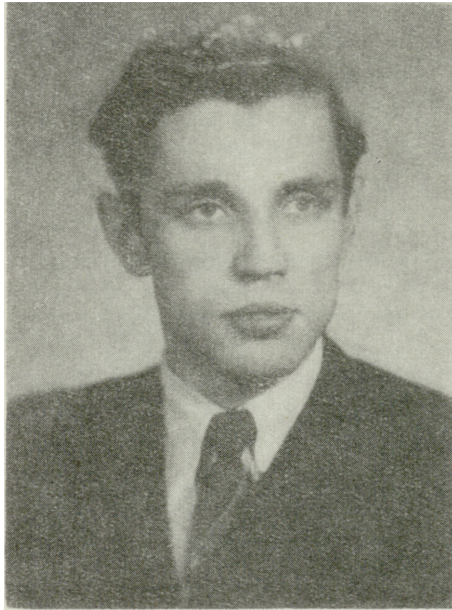
Kolejna monografia autorstwa Detki stanowiła powrót do problematyki polskiej prozy popowstaniowej, a także do tematu jego pierwszej rozprawy, nosiła bowiem tytuł *Eliza Orzeszkowa* (1971). Książka ta jest jedynym do dzisiaj całościowym opisaniem dorobku prozatorskiego pisarki, dziełem łączącym walory przejrzystego wykładu z wielką dociekliwością i inwencją interpretacyjną. Autor nie tylko analizuje konstrukcję i problematykę utworów Orzeszkowej, ale porządkuje je wedle określonych — właściwych epoce — reguł światopoglądowych. Szczególną zaś wartość posiada rozdział poświęcony *Nad Niemnem*; interpretacja tej powieści w wykonaniu Detki już wcześniej, przy okazji pierwszej pracy poświęconej Orzeszkowej, zyskała sobie entuzjastyczne opinie badaczy tak wnikliwych i sędziów tak surowych jak Julian Krzyżanowski.

Ostatnim zrealizowanym, choć jeszcze nie opublikowanym przedsięwzięciem badawczym Jana Detki jest — przygotowywana przez szereg lat — monografia poświęcona tematyce warszawskiej w twórczości polskich naturalistów. Zgromadzony przez badacza ogrom materiału, interesujące założenia metodologiczne, obszerny kontekst porównawczy z literaturą francuską czynią z tej rozprawy dzieło pionierskie, którego pożytek dla wiedzy o polskiej literaturze końca XIX i początków XX w. będzie niewątpliwy i długotrwały.

Wymienione dotychczas tytuły nie wyczerpują naukowego dorobku Detki. Wspólnie z Krzysztofem Dunin-Wąsowiczem opublikował pracę *Współuczestnicy narodowej sprawy* (1973), w której przedstawił literacki obraz chłopca — bojownika o wolność narodu. Był też autorem prac z serii „Biblioteka Analiz Literackich”, rozlicznych studiów i rozpraw zamieszczanych w „Przeglądzie Humanistycznym”, „Pamiętniku Literackim”, „Studiach Filozoficznych”, „Miesięczniku Literackim”, artykułów krytycznych drukowanych w warszawskich czasopismach społeczno-kulturalnych.

W pamięci swych akademickich kolegów i uczniów utrwalił się Jan Detko nie tylko jako badacz dziejów literatury polskiej o uznanym dorobku i wysokim autorytecie naukowym. Wybitny historyk literatury był równocześnie energicznym i utalentowanym działaczem i organizatorem, zamiłowanym pedagogiem, sumiennym nauczycielem studentów, troskliwym opiekunem tych, którzy pod jego kierunkiem opracowywali magisterskie i doktorskie rozprawy. Jako wicedyrektor Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, dyrektor Ośrodka Kultury Polskiej przy Sorbonie, dyrektor Instytutu Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, w końcu dziekan Wydziału Polonistyki był zaw-

sze Jan Detko aktywnym, pełnym inicjatywy kierownikiem licznych przedsięwzięć, które modernizowały proces dydaktyczny i badawczy, czyniły z Uniwersytetu nowoczesną placówkę wychowawczą i naukową. Realizował te przedsięwzięcia także w swej własnej działalności dydaktycznej — jako prowadzący ćwiczenia, proseminaria i semina, jako promotor licznych magisteriów i doktoratów. Niezwykle rzetelny i pracowity, a przy tym serdeczny i opiekuńczy, nie szczędził swego czasu większym i mniejszym sprawom swych podopiecznych, był dla studentów, magistrantów i doktorantów nie tylko autorytetem naukowym, lecz również przykładem życiowej mądrości i dobroci. Ujmował bezpośredniością sposobu bycia, łagodnością i życzliwością dla ludzi — aprobatą ich zalet i wyrozumiałością wobec wad.

Jan Detko

Był Jan Detko uczonym, który nie izolował się w zaciszu bibliotek i gabinetów, a nauk humanistycznych udzielał nie tylko w uniwersyteckich salach wykładowych; był humanistą otwartym na wszelkie przejawy życia społecznego i umysłowego swych czasów, nauka stanowiła dla niego nie ucieczkę, lecz sposób poznawania i przekształcania rzeczywistości. Był działaczem społecznym i politycznym, aktywnym popularyzatorem wiedzy historycznoliterackiej, człowiekiem mądrym, skromnym, uczciwym i dobrym. Takim też pozostanie w pamięci swych przyjaciół, kolegów i uczniów.

Michał Kabata